

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

АХМЕДОВА Олена Олегівна

УДК 351.862.4:659.1

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ**

25.00.02 – механізми державного управління

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
ПАРУБЧАК Іван Орестович,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С.З. Гжицького, в.о. ректора

доктор наук з державного управління, професор
ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард Валерійович,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, завідувач кафедри
публічного управління та адміністрування

доктор наук з державного управління, професор
АНТОНОВА Людмила Володимирівна,
Чорноморський Національний університет
ім. П. Могили, професор кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться «8» грудня 2023 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Світлана МОРОЗ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реформування сучасної економіки в Україні посилило інтерес до форм і методів туристичного обслуговування населення, що використовуються в практиці світових економічних процесів. Зростання негативних наслідків військової агресії з боку росії та конкуренція і комерціалізація туристичної діяльності привели до необхідності публічного регулювання туристичного бізнесу, та формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні. Нерідко туризм опинявся в різних країнах тим важелем, використання якого дозволяло оздоровити усю національну економіку країни. У багатьох країнах туризм грає значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць, забезпеченні зайнятості населення і активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм робить величезний вплив на такі ключові галузі економіки як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів загального споживання і інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. Туризм став одним з найприбутковіших видів бізнесу у світі. За даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), він використовує приблизно 7% світового капіталу, з ним пов'язано кожне 16-е робоче місце, на нього доводиться 11% світових споживчих витрат і він дає 5% усіх податкових надходжень. Ці цифри характеризують прямий економічний ефект функціонування індустрії туризму. Розвинений туризм називають одним з головних економічних феноменів сьогодення.

Останніми роками і в нашій країні стали приділяти більше уваги розвитку туризму. Перспективи розвитку туристичного комплексу України багато в чому залежать від закінчення військових дій та визволення усіх українських територій та посилення публічного регулювання туристичної сфери на загальнонаціональному рівні, яке повинне поєднуватися з сучасною стратегією просування регіональних турпродуктів.

Ефективному розвитку туризму в Україні багато в чому заважає відсутність чіткого регулювання розвитку туризму та безпекового середовища, нерозвиненість інфраструктури, а також недостатність вивчення туризму з наукової точки зору. Аналіз вітчизняної літератури і практики показав неопрацьованість понятійного апарату, відсутність системного підходу і наукової методології обґрунтування характеру і міри формування розвитку державної політики у сфері туризму.

Організаційні, правові, економічні та інші аспекти державного регулювання та забезпечення сталого розвитку туристичної сфери визначали у своїх наукових роботах закордонні вчені Д. Аллен, Л. Д'Аморе, Т. Л. Бартон, Г. Дірда, С. Каспара, Я. Маєвський, Й. Мансфілд, А. Пізам, Л. Пшезбурська, Б. Рітчі, М. Роман, В. Хунцикер, У. Г. Шенкір, М. Шнайдер та ін.

Питання методології формування державного регулювання в туристичній сфері досліджували й вітчизняні науковці Р. Алоян, Л. Антонова, О. Білотіл,

О. Борисенко, А. Горецький, А. Дегтяр, С. Домбровська, І. Драган, Л. Івашина, В. Ковальчук, О. Крюков, М. Латинін, Н. Леоненко, І. Лопушинський, С. Майстро, Г. Ортіна, О. Парубчак, А. Помаза-Пономаренко, О. Поступна, О. Радченко, Н. Рибальченко, С. Сисоєва, В. Сиченко, В. Степанов, В.Шведун, Е. Щепанський та ін.

Незважаючи на те, що питанням оцінки й визначення напрямків розвитку туристичної сфери приділена значна увага як у науково-теоретичних, так і в практичних дослідженнях, проблема визначення механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі України потребує комплексного методологічного дослідження. Вимагає визначення ролі й місця державних інститутів і недержавних структур у визначенні й оцінюванні ризиків, викликів і загроз розвитку туристичної сфери, що трансформується у соціально-економічний капітал територій. Крім того, необхідним є системний науковий аналіз засобів, методів, організаційного, правового та іншого ресурсного підґрунтя розвитку цієї сфери за наявних і можливих тенденцій, у т.ч. впливу позасистемних факторів, до яких належить виникнення та поширення пандемії COVID-19, а також військова агресія з боку росії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є частиною наукового дослідження питань формування та реалізації публічного управління в соціально-економічній сфері, виконаного безпосередньо автором і з його участю в межах науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України за такою темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). У межах цієї теми дисертантка визначила підходи до підвищення результативності механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні.

З урахуванням наведеного визначення мети дисертаційного дослідження, виділено такі науково-теоретичні, методологічні та практико орієнтовані завдання:

- уточнити сутність безпеки туристичної галузі як об'єкта державної політики;
- дослідити фактори формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі;
- визначити методологічну парадигму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, окресливши механізми цієї політики;
- систематизувати зарубіжні моделі державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі з метою обґрунтування рекомендацій щодо їх упровадження на вітчизняних теренах;
- визначити сучасний стан та результативність державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі України;

- охарактеризувати проблеми та суперечності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в сучасних умовах;
- виокремити основні аспекти маркетингового планування при формуванні державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі;
- обґрунтувати стратегічні напрями державної політики розвитку туристичної галузі;
- на основі структурно-функціонального аналізу сформувати комплексну систему інноваційних аспектів вдосконалення механізму формування державної політики туристичної галузі.

Об'єкт дослідження державна політика туристичної галузі.

Предмет дослідження – державна політика забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні.

Методи дослідження. Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалася сучасна наукова методологія, заснована на принципах: сходження від абстрактного до конкретного, єдності початку дослідження й початку розвитку об'єкта, збігу логічного й історичного, збіжності законів розвитку об'єкта й законів його пізнання тощо. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину.

Автором використано низку наукових методів, зокрема: соціологічний метод, що застосовувався для більш точного виміру й оцінювання процесів формування та взаємного впливу державної політики на забезпечення безпеки у туристичній галузі України; гіпотетико-дедуктивний метод, який став необхідним моментом формування методології дисертаційного дослідження і дав змогу сформувати гіпотезу дослідження.

Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливість висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз – виділення елементів системи державної політики у забезпеченні безпеки в туристичній галузі України; діалектичний підхід і системний метод, на основі яких в загальному механізмі впровадження державної політики у туристичній сфері, обґрунтовано та розкрито сутнісні особливості, які впливають на процес модернізації зазначеної галузі; ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів і механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки в туристичній галузі; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод – визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль механізмів державної політики забезпечення безпеки в туристичній галузі України, уточнити її функції, оцінити результати управлінського впливу.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали нормативно-правові документи органів державної влади в Україні, міжнародні документи, що стосуються туристичної сфери, матеріали Державної служби статистики України, й інших органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених.

Наукова новизна дисертаційної роботи й отриманих результатів полягає в розв'язанні актуальної наукової проблеми теоретико-методологічного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні.

При цьому наукова новизна конкретизується в таких положеннях:

уперше:

– запропоновано комплексну систему інноваційних аспектів вдосконалення механізму формування державної туристичної політики що дозволяє погоджувати стратегічні і тактичні інтереси учасників регіонального ринку туристичних послуг в умовах державно-приватного партнерства шляхом поєднання в її складі політики у сфері підприємництва, ліцензування та стандартизації, зайнятості, науково-освітньої політики, інновацій, інвестицій та євроінтеграції туризму враховуючи те, що індустрія туризму є міжгалузевим комплексом;

– визначено методологічну парадигму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі з позиції розвитку суб'єктно-об'єктних відносин, що дозволила розкрити сутність поняття механізмів державної політики, як сукупності статичних і динамічних елементів, а також здійснити системну концептуалізацію підходів щодо впровадження дієвих заходів в зазначеній сфері та групування змінних параметрів безпеки туризму;

– обґрунтовано стратегічні напрями державної політики розвитку туристичної галузі що, на відміну від існуючих, передбачають регулювання розвитку туризму пов'язаного з соціально-економічною стійкістю, екологічною та воєнною безпекою держави, та в якості об'єкта управління містять туристичну індустрію що є замкнутою системою, зворотні зв'язки якої відображають залежність подальших пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері туризму від прибутковості туристичної індустрії, конкурентоспроможності регіонів України на внутрішньому та зовнішньому туристичних ринках;

удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до оцінювання результативності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі за допомогою Індексу конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index (ТТСІ)), який складається з трьох субіндексів: нормативно-правова база у сфері туризму; туристичне бізнес-середовище та інфраструктура; людські, культурні та природні ресурси країни у сфері туризму, і дозволяє визначати перешкоди для сталого розвитку туризму на національному

рівні та розробити конкретні заходи для покращення конкурентоспроможності України на світовому ринку туристичних послуг;

– основні аспекти маркетингового планування при формуванні державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі що дозволяють системно використати інструменти адміністративних, економічних і соціальних методів впливу на економічні суб'єкти галузі, з метою підвищення ефективності господарювання, як різноманіття проявів туризму враховуючи різні види туристичної діяльності, своєчасно виявляючи відхилення від програмно-цільової траєкторії і виробити дії, що її коригують;

– систематизація зарубіжних моделей державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, що передбачають: 1) вплив органу державної влади на туристичну галузь від найбільш масштабного до найменшого з метою гарантування безпековості її функціонування; 2) активне залучення наукових, громадських та інших публічних інституцій до вдосконалення державної політики в зазначеній сфері, що рекомендовано впроваджувати на вітчизняних теренах у межах визначених коротко-, середньо- та довгострокових заходів щодо моніторингу й оцінювання ризиків, загроз і криз у сфері безпеки туризму;

дістало подальшого розвитку:

– визначення факторів формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, що передбачає застосування комплексного підходу, згідно з яким їх вектор скорегують певні регулятори (суб'єкти цілеспрямованого впливу) шляхом реалізації низки заходів, різний характер яких відіграє роль одного з визначальних критеріїв поділу цих факторів на системні та позасистемні;

– сутність безпеки туристичної галузі як об'єкта державної політики з урахуванням категорії «інтереси», що передбачають створення безпечних умов для задоволення рекреаційних потреб, сталого розвитку туристичної індустрії тощо, для забезпечення якого обґрунтовано застосовувати уточнену структуру державно-правового інституту безпеки туризму;

– визначення напрямів удосконалення механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі з метою зростання кількості в'їзного (іноземного) туризму та вирішення проблеми недостатнього інвестування в Україну великого іноземного туристичного бізнесу через створення спеціальних туристичних зон (кластерів) для стимулювання залучення інвестицій. У цій концепції спеціальних туристичних зон (кластерів) має бути передбачено: зниження (або звільнення на певний період) відповідних податків та зборів; можливості залучення спеціальних кредитів для реалізації інфраструктурних туристичних об'єктів; запровадження державної маркетингової, організаційно-консультаційної та інвестиційно-інноваційної підтримки в умовах, коли проєкт розвивається в комплексі, як курортна зона чи туристичний маршрут. При цьому відповідні стандарти надання туристичних, екскурсійних, лікувальних та інших послуг мають відповідати міжнародним та європейським стандартам розвитку туристичної галузі, що особливо актуально в умовах існуючих ризиків та

викликів сьогодення та подальшої європейської інтеграції України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних рекомендацій і пропозицій, які можуть використовуватись у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальшої розробки концептуальних засад розвитку туристичної галузі в Україні та її безпекової складової; у процесі формування управлінських засад туристичною індустрією – як основа для вдосконалення державної політики України в галузі туризму та курортів; у процесі розробки нормативно-правового інструментарію – під час формування понятійно-категоріального апарату державної політики у галузі забезпечення безпеки туристичної галузі.

Теоретичні та практичні напрацювання в дисертаційному дослідженні знайшли своє відображення в роботі ОКЗ «Харківський організаційно-методичний центр туризму» Департаменту туризму Харківської обласної військової адміністрації (довідка про впровадження № 125-1/01-23 від 28.08.2023 р), де зазначають, що, визначені автором механізми державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі України представляють теоретичний та практичний інтерес для подальшого вдосконалення роботи центру.

Запропонована комплексна система інноваційних аспектів вдосконалення механізмів формування державної туристичної політики вважається перспективною для використання в роботі Управління туризму і промоцій Київської міської державної адміністрації (довідка про впровадження № 065-647 від 05.09.2023 р.)

Авторські пропозиції щодо визначення напрямів удосконалення механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі ураховані Департаментом міжнародного співробітництва Виконавчого комітета Харківської міської ради (довідка про впровадження № 423/01-01-26 від 04.09.2023 р.).

Особистий внесок дисертанта Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно. Основні розробки, висновки та рекомендації, здійснені в межах цього дослідження, отримані автором особисто. У дисертації не використовувалися ідеї або розробки Леоненко Н.А., Лопатченко І.М., Помази-Пономаренко А.Л., Поступної О.В., Турецької Е.М., Рябчинської С.А., Сущенко О.А., Брусильцевої Г.М., Аведян Л.Й., Зілінської А.С., Стрижак О.О., Сисоївої С. А. , Шведун В.О. та інших, у співавторстві з якими були оприлюднені окремі наукові праці.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика»(Харків. 2018 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2018 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку» (м. Маріуполь, 2018), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері

цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (м. Харків, 2019 р.); 15-ої Науково-практичній міжнародній конференції «Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика»(м. Харків. 2019 р.) Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Традиції та інновації харчування туристів»(м. Харків. 2019 р.) SHS Web Conf. Volume 67, 2019. 15th Scientific and Practical International Conference «International Transport Infrastructure, Industrial Centers and Corporate Logistics» (NTI-UkrSURT , 2019), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Становлення та розвиток маркетингу в Україні: від теорії до практики» (м. Умань, 2021 р), V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (Вінниця, 2022 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Публічне управління: освіта, наука, практика» (м. Харків, 2022 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції» (м. Харків, 2022 р), Всеукраїнській науково-практичній on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (присвячена Дню Науки) «Держава XXI століття: погляд молоді» (м. Житомир, 2022 р.), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації» (Харків, 2023 р)

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 37 наукових працях, зокрема, в 1 одноосібній монографії, 9 – статтях у виданнях які включені до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science, 12 – статтях у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, а також 15 тезах матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'ятьох розділів, висновків, списку використаних джерел (280 найменування). Загальний обсяг роботи – 375 стор., з них 332 стор. – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми та розкрито ступінь її розробленості; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; визначено зв'язок дисертаційної роботи з тематикою наукових досліджень Національного університету цивільного захисту України; представлено наукову новизну; показано теоретичну та практичну значимість отриманих результатів, наведено відомості щодо їхньої апробації.

У **першому розділі** – *Теоретичні засади формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі* – досліджено складові безпеки туристичної галузі як об'єкта державної політики, охарактеризовано ризики та загрози безпекової складової туристичної галузі, визначено фактори формування

державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі.

Здійснений аналіз наукових напрацювань дав підстави стверджувати, що відсутня єдина позиція щодо визначення поняття «безпека туризму». Зважаючи на те, що туристична галузь стає однією з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки, у роботі обґрунтована необхідність щодо застосування комплексного підходу до характеристики безпеки туризму. Цей підхід дозволив наполягати на розгляді безпеки туризму як категорії ідеального порядку, що вимагає законодавчого закріплення з применшенням суто морально-емоційної характеристики. На цій підставі наполягається на визначенні туризму як комплексного об'єкта безпеки та державної політики крізь призму «інтересів». Даний висновок зроблено з огляду на положення фундаментальної науки щодо характеристики системи безпеки крізь призму національних інтересів. Серед інтересів у сфері безпеки туризму виокремлено такі: інтереси туристів; інтереси підприємців; інтереси суспільства; інтереси громадянського суспільства; інтереси держави (загальнодержавні та регіональні).

Визначено, що підґрунтя повноцінної реалізації зазначених інтересів становить державно-правовий інститут безпеки туризму. Доведено, що він збалансовує інтереси всіх зацікавлених суб'єктів туристичної галузі, адже безпека туризму є станом захищеності та задоволеності інтересів учасників туристичних правовідносин. Зважаючи на це, рекомендовано у вітчизняній правовій базі гарантувати не тільки безпеку туристам, а й іншим зацікавленим суб'єктам, які забезпечують сталий розвиток туристичної галузі загалом чи туристичної індустрії зокрема.

Отже, безпека туризму представляє собою складне багатоаспектне явище, що є різновидом ширшого та складнішого поняття «безпека», володіючи основними її ознаками (відсутність небезпеки, надійність, системність тощо). Крім того, безпека туризму – це сукупність цивільно-правових норм, покликаних забезпечити юридичну, майнову та особисту немайнову, соціальну, інформаційну, екологічну безпеку всіх учасників правовідносин у галузі туризму, а також не нанесення шкоди під час здійснення подорожей довікіллю, матеріальним та духовним цінностям безпеки держави.

Систематизовано види безпеки туризму, що згруповані за такими напрямками: 1) *за елементами, що входять до галузі туризму* (безпека туристів, безпека підприємців, безпека працівників туристської індустрії, безпека населення туристських територій; безпека об'єктів туризму (безпека туристських ресурсів, безпека інфраструктури туризму, безпека об'єктів), безпека автоматизованих інформаційних систем, персональних даних суб'єктів галузі туризму та ін.); 2) *за типами та видами подорожей, що здійснюються* (безпека міжнародного туризму; безпека внутрішнього туризму, безпека соціального туризму, екологічного туризму тощо); 3) *за об'єктами національної безпеки* (громадська безпека, державна безпека, екологічна безпека та санітарно-епідеміологічне благополуччя місцевого населення, правова безпека та безпека державного управління у галузі туризму); 4) *за характером вживаних заходів*

безпеки у галузі туризму (безпека готельного, туристичного обслуговування, послуг громадського харчування, засобів розваг туристів тощо); 5) *за місцем знаходження джерел небезпеки та спрямованості заходів безпеки у галузі туризму* (внутрішня та зовнішня); 6) *за формою (способом) організації туризму* (безпека організованого туризму та безпека неорганізованого (самодіяльного) туризму).

Досліджено ризики у галузі безпеки туризму й акцентовано на важливості унеможливлення їхньої трансформації в загрози (небезпеки). Узагальнено небезпеки, що становлять загрозу для туристів, а саме: 1) випадкові, що підпорядковуються законам теорії ймовірності; 2) потенційні, що носять прихований характер, вони невизначені у часі та просторі; 3) перманентні, що існують постійно, діють безперервно; 4) тотальні, що проявляються завжди та мають значний масштаб поширення. Виявлено, що сутність ризиків та загроз безпеці туризму доцільно розглядати в межах концепції факторів безпеки туризму.

Проаналізовано чинники формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі із застосуванням комплексного підходу, який дозволив виокремити серед цих чинників системні (прогнозовані та регульовані) і позасистемні (непередбачувані та належним чином нерегульовані). Крім того, з'ясовано, що існують й інші класифікаційні підстави для групування факторів безпеки туризму, що не протирічать запропонованій вище типологізації, а навпаки, можуть її доповнювати. До цих класифікаційних підстав групування чинників безпеки туризму віднесено: 1) ступінь впливу (головні та другорядні чинники); 2) внутрішній зміст (кількісні й якісні чинники); 3) тривалість дії (довготривалі та ситуативні чинники); 4) ступінь деталізації (прості та складні чинники); 5) територіальне охоплення (загальнодержавні, регіональні, локальні та/або зовнішні та внутрішні чинники); 6) характер дії (об'єктивні та суб'єктивні чинники); 7) якісні характеристики (сприятливі, нейтральні чи несприятливі чинники); 8) інтенсивність впливу (фактори, що чинять незначний вплив, або значний, або помірний тощо).

Аргументовано, визначаючи фактори формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, урахувати регулятори, які формують і реалізують державну політику в цій сфері. Дана гіпотеза висловлена з огляду на те, що регулятори представляють собою зовнішнє середовище, яке за функціональним змістом є активним, оскільки засоби й інструменти цього середовища застосовуються в конкретній діяльності з певною метою. Обґрунтовано, що забезпечують таку активність відповідні суб'єкти цілеспрямованого впливу шляхом реалізації низки заходів, а саме: а) щодо визначення ризиків і загроз; б) щодо протистояння загрозам; в) щодо реагування на виклики та регулювання процесів безпеки туризму. Крім того, уточнено особливості реалізації цих заходів у сфері забезпечення безпеки туризму з позиції того, що вони мають різний характер спрямованості (організаційний, програмно-установчий, політико-правовий, правоохоронний, інформаційний, соціальний, екологічний, науковий, освітній). Акцентовано, що в сукупності

зазначені заходи забезпечують комплексне визначення та реагування на фактори не тільки формування, а й реалізації державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, тому потребують окремого наукового розгляду.

У другому розділі – *Методологія дослідження державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі* – систематизовано методологічну парадигму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, окреслено механізми державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, та надано їхню змістовно-методологічну характеристику, виокреслено вплив зарубіжної практики формування механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі.

Обґрунтовано методологічну парадигму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі із застосуванням організаційно-структурного, організаційно-функціонального, інституційного та системного підходів. З їх допомогою визначено, що «механізми державної політики (управління, регулювання) у туристичній галузі» є складовою механізмів державного управління. При цьому під *механізмами державної політики в туристичній сфері* розуміємо сукупність статичних елементів системи державного управління (загальні та спеціальні принципи державного управління, його основні та допоміжні функції тощо), яку приводять у рух динамічні елементи, тобто суб'єкти державного управління шляхом застосування певних методів й інструментів під час виконання покладених на них завдань із метою забезпечення належного функціонування об'єкта впливу (туристичної сфери). У межах визначеної методологічної парадигми державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі акцентовано на важливості місця та ролі суб'єктів управління, що реалізують цю політику, а також їхніх зв'язках із об'єктом, на який суб'єкти чинять організуючий і цілеспрямований вплив.

Крім того, доведено, що суб'єкти управління повинні налагодити зворотний зв'язок, вчасно реагуючи на динамічність і мінливість розвитку об'єкта (туристичної сфери). Акцентовано, що відповідне реагування з боку суб'єктів державного управління передбачає (за необхідності) оптимізацію його структури, набору функцій, методів й інструментів тощо. Урахування загальних положень дало змогу стверджувати, що під час реалізації державної політики в туристичній галузі найбільш поширеним є використання таких методів: адміністративних; організаційних; економічних; правових та екологічних. Саме вони становлять підґрунтя для проведеної системної концептуалізації механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі, серед яких виокремлено адміністративні, організаційні, економічні, правові й екологічні. Крім того, наполягається на особливості ролі правового й організаційного механізмів державної політики у зазначеній галузі, а також на їхній взаємний вплив.

Дуальність розвитку туристичної галузі та державної політики, покликаної гарантувати безпековість такого розвитку, зумовили здійснення типологізації концепцій та змінних параметрів безпеки туризму, а саме: 1)

концепції, що стосуються природи інцидентів безпеки, пов'язаних із туризмом та кризовими явищами в цій сфері; 2) концепції щодо впливу інцидентів та криз безпеки на індустрію туризму, туристів, державу, її систему влади та громади; 3) концепції, що визначають коротко-, середньо- та довгострокові реакції всіх зацікавлених сторін у галузі туризму щодо існуючих та потенційних інцидентів і криз безпеки туризму.

Проаналізовано зарубіжну практику та моделі державної політики у галузі туризму. Виявлено, що таких моделей існує чотири, що передбачають різний ступінь державного втручання в організацію діяльності в туристичній галузі та гарантування безпеки її розвитку. З'ясовано, що перша модель передбачає створення самостійного міністерства туризму, яке наділяється значним обсягом повноважень у розвитку даної галузі. Таку модель обрали 21 % країн світу. Відповідно в інших моделях вплив органу державної влади на туристичну галузь поступово зменшується, аж до його повної відсутності в деяких країнах. Установлено, що серед 193 країн світу найбільш поширеною є друга модель, за якої до складу уряду входить міністерство, до сфери компетенції якого входить і туризм, і суміжні галузі. Цю модель обирали 41 % країн світу. Третина держав (31 %) упровадили третю модель, що передбачає створення центрального органу виконавчої влади у сфері туризму (багатопрфільного міністерства, адміністрації, комітету, департаменту та ін.), що безпосередньо підпорядкований уряду. Четверту модель обрало 7 % держав у світі, що не впроваджують прямого державного регулювання туристичної галузі на рівні державної влади.

Акцентовано, що Україна з моменту проголошення незалежності обирала ту чи іншу модель, а саме: 1) у 1990-1993 рр. упроваджувала четверту модель; 2) у 1994-2006 рр. – третю модель; 3) у 2006-2010 рр. – першу модель; 4) з 2011 р. і по т/ч – третю модель. Відповідно до неї функціонує Державне агентство розвитку туризму, діяльність якого спрямовується та координується через Міністра інфраструктури України. У той же час, висловлюємо гіпотезу, що такі стрибки в зміні інституційних векторів негативно позначаються на сталості та безпековості розвитку туристичної галузі. Крім того, наполягається на відсутності системного залучення наукових і публічних інституцій до формування та реалізації державної політики в туристичній галузі.

Запропоновано концепцію, що визначає коротко-, середньо- та довгострокові реакції всіх зацікавлених сторін у галузі туризму щодо існуючих та потенційних інцидентів і криз безпеки туризму. У межах запропонованої концепції визначено, що в умовах нестабільності розвитку держав загалом і сфер суспільної життєдіяльності (зокрема, туристичної) через виникнення та поширення пандемії COVID-19, суспільно-політичних конфліктів і вплив інших позасистемних факторів туризм набуває нових інтенцій як позитивних, так і негативних. Вони вимагають застосування наукових, методологічних і методичних підходів до формування та реалізації механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі. Ці

підходи передбачають у коротко- і середньостроковій перспективі забезпечити можливості для розвитку соціально орієнтованих видів туризму (зокрема, внутрішнього, лікувального, оздоровчого, спортивного тощо). З'ясовано, що формування цієї тенденції є характерним для більшості країн світу, у т.ч. України. Доведено, що в довгостроковій перспективі важливим є визначення також стратегії безпекового розвитку туризму (на понад 10 років), популяризація традиційних і нових DESTИНАЦІЙ, підвищення якості послуг, розбудова туристичної інфраструктури. Інтегруючим завданням під час послідовної реалізації державної політики у туристичній галузі є постійна підтримка її безпекового розвитку. Аргументовано, що забезпечити це може відновлення Наукового центру розвитку туризму в Україні, який здатний закумуляувати науковий потенціал, необхідний для реалізації визначених завдань. Зважаючи на класифікацію механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, обґрунтовано вдосконалення серед них насамперед правового й організаційного в Україні. Вони передбачають оновлення вітчизняного законодавства та приведення його до міжнародного, а також упровадження європейських стандартів у туристичній галузі, а також зміщення акцентів державної політики в бік посилення наукової складової.

У третьому розділі – Аналіз стану розвитку туризму та результативність державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні – здійснено аналіз сучасного стану розвитку туристичної галузі як об'єкту державної політики, проведено оцінку результативності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, визначено проблеми та суперечності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі

З'ясовано, що багато з гарантованих Конституцією України прав громадян тією чи іншою мірою або забезпечуються туристичною галуззю України (відпочинок, свобода пересування, зайнятість), або є необхідними передумовами її належного функціонування (безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище). Окрім того, галузь туризму є висококонкурентною, адже має конкурентні переваги через відносно невеликі інвестиції, швидку окупність, наявність висококваліфікованих трудових ресурсів і забезпечує створення робочих місць з високим рівнем доданої вартості, в т. ч. для незахищених верств населення, жінок і молоді, стимулює розвиток малого та середнього бізнесу у різних галузях економіки.

Встановлено, що одним з головних ризиків безпекового розвитку туристичної галузі України в останні роки (2020-2021 рр.) залишалася пандемія COVID-19 та посилення у зв'язку з цим карантинних заходів. Так, якщо порівнювати показники розвитку туристичної галузі України 2020 р. з відповідними показниками 2019 р., слід зазначити, що зафіксовано значне зменшення кількості реалізованих туристичних пакетів: туристичними операторами до 926740, що на 50,7 % менше, ніж у 2019 р.; туристичними агентами – до 298391, що аж на 71,7 % менше, ніж за підсумками 2019 р. Це пов'язано з соціальними та економічними обмеженнями, які було введено через пандемію COVID-19, що, звісно, не могло негативно не позначитися на

показниках розвитку туристичної галузі України у 2020 р. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами в Україні за підсумками 2020 р. склала майже 2 млн. осіб, що більш ніж у 2,5 рази менше, ніж у 2019 р. (5,3 млн. туристів). Причому найбільше зменшення туристів зафіксовано за категорією в'їзні (іноземні) туристи, кількість яких зменшилася в 7,1 р. у юридичних осіб та в 16,4 р. – у фізичних осіб-підприємців. А через російську військову агресію (2022 р.) туризм в Україні майже «зупинився»: обсяги внутрішнього туризму значно знизилися, а виїзний туризм практично відсутній через «закрите небо» для цивільної авіації.

З'ясовано, що найбільша кількість туристів подорожують або відвідують Україну з метою дозвілля та відпочинку – 95,6% серед тих, кого обслуговують туроператори - юридичні особи та 98,6% серед тих, кого обслуговують турагенти – фізичні особи-підприємці; для 3,0% серед тих, кого обслуговують туроператори – юридичні особи та 0,4% серед тих, кого обслуговують турагенти – фізичні особи-підприємці метою подорожей або відвідувань України є службова, ділова мета та навчання; незначна частка туристів подорожують та відвідують Україну з метою лікування, спортивного туризму, спеціалізованого туризму та з іншою метою – 1-2%.

Доведено, що моніторинг результативності державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі України доцільно проводити шляхом співставлення отриманих результатів з тактичними та стратегічними цілями, які визначає для себе державна інституція, яка опікується розвитком цієї сфери економіки: покращення іміджу України у світі; збільшення кількості туристів з цільових ринків; розвиток туристичної інфраструктури; інновації в туризмі; розвиток ділового туризму; розвиток внутрішнього туризму; якісний сервіс та освіта; підвищення ефективності управління туристичною сферою (ДПП і СРО); аналіз ринку та статистика; вдосконалення нормативно-правової бази в сфері туризму тощо.

Обґрунтовано, що для підвищення результативності та ефективності державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі України потребує кардинального удосконалення існуюча законодавча і нормативно-правова база шляхом проведення її системного аудиту, комплексного аналізу щодо її відповідності міжнародним зобов'язанням та рекомендаціям з метою розробки плану дій з внесення відповідних змін до законодавства та законодавчого закріплення механізмів, інструментів та джерел фінансування туристичної галузі. Для цього потрібно на державному рівні розробити та схвалити Стратегію розвитку туристичної галузі до 2035 року, при цьому узгодивши та схваливши відповідні стратегії на національному, регіональному, локальному та об'єктовому рівнях. Необхідно також забезпечити на регулярній основі моніторинг (на основі збору широкого спектру даних статистики) виконання Стратегії розвитку туристичної галузі до 2035 року та запровадити щорічну звітність щодо результативності її виконання.

Доведено, що подальше підвищення результативності та ефективності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі потребує

відповідної міжнародної співпраці нашої країни з усіма стейкхолдерами у зазначеній галузі шляхом проведення наукових та експертних досліджень щодо позиціонування України за кордоном, забезпечивши взаємодію з дипломатичними представництвами та установами на цільових туристичних ринках. Для цього доцільно провести аналіз та забезпечити ефективну взаємодію України з дипломатичними представництвами, діаспорами та бізнес-представництвами на цільових ринках на засадах державно-приватного партнерства для промоції українських туристичних продуктів через здійснення візової лібералізації з цільовими туристичними країнами. Зрозуміло, що туризм буде однією з останніх галузей, що оговтаються від війни, адже потрібно буде відбудувувати інфраструктуру та відновлювати авіаційні польоти, а туристи повертатимуться до відпочинку лише тоді, коли це стане повністю безпечно.

У четвертому розділі – Удосконалення державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі – окреслено напрями розвитку конкурентоспроможності для забезпечення безпеки туристичної галузі, обґрунтовано шляхи маркетингового планування при формуванні державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, здійснено заходи з удосконалення правового механізму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі

Менеджмент, як елемент організаційно-економічного механізму при формуванні державної політики з туризму здійснюється, передусім, в умовах туристичної фірми. Ми визначили туристичну фірму в якості підприємства (установи, суспільства), що надає комплексні послуги як потенційному туристові (до придбання ним туристичного пакету), так і туристові, діяльність якого здійснюється на основі реалізації можливостей туристичного пакету при просуванні туристичного продукту, в здійсненні туру аж до його закінчення.

Визначено, що турфірма, що обслуговує потенційних і реальних туристів, повинна здійснювати свою діяльність виходячи з таких напрямів:

- вона розглядається як живий організм, що складається з людей, які об'єднуються спільними цінностями;
- фірмі має бути властиве постійне оновлення, засноване як на внутрішньому прагненні, так і на пристосуванні до зовнішніх чинників, головним з яких являється споживач.

Туристичні компанії, що функціонують на ринку, мають дві відмітні особливості, які визначають підходи до методів планування :

1. Для кожного туристичного ринку і каналу збуту розробляється своя стратегія маркетингу. Невеликі туристичні агентства реалізують свій продукт на одному, максимально на двох туристичних ринках. Великі туристичні компанії працюють на різних ринках, використовуючи величезну агентську мережу.

2. Відділ маркетингу у великих туристичних компаніях покликаний стежити не лише за станом на ринках і каналах збуту, але і планувати обмежувальні заходи, оскільки сам по собі маркетинг не контролює дії, які впливають на функціонування компанії на ринку.

Планування вимагає глибокого аналізу. Поверхневий аналіз призводить до

того, що багато маркетологів недооцінюють конкурентоспроможність фірми, не звертають уваги на високі ціни, мізерність асортименту, низьку якість послуг.

Успіх маркетингового планування як турпродукту, так і ринку туристичних товарів залежить:

- від участі керівників в процесі планування;
- розробки товарних і ринкових стратегій на підставі конкретних фактів і висновків;
- послідовності реалізації стратегії.

Участь керівників в процесі планування важлива. Рекомендуються наступні напрями участі керівників в плануванні для досягнення успішних результатів:

- Конкретизація цілей організації. Перед маркетинговим плануванням, керівники повинні дати чіткий опис цілей організації, включаючи довгострокові, середньострокові, корпоративні і так далі, а також який прибуток вони планують отримати, за який термін хочуть вийти на новий ринок і тому подібне. Маючи такого роду інформацію, маркетингові плани, складені маркетологами компанії, не розходяться з очікуваннями топ-менеджерів.

- Чітке визначення сфери бізнесу, в якій працює організація що, допоможе маркетологам глибше проаналізувати положення фірми на туристичному ринку.

- Забезпечення зв'язку між усіма підрозділами компанії.

- Сприяння планам маркетингу шляхом активної участі в їх складанні.

Розробка товарних і ринкових стратегій на підставі конкретних фактів і висновків, пов'язана з вивченням сфери бізнесу і напрямів розвитку ринку, а також з розвитком своєї фірми і з розвитком фірми- конкурента. Для того, щоб мати повне уявлення про ринок, маркетологи мають бути ознайомлені з його структурою. Вони повинні уміти визначити, які дії можуть вплинути на положення фірми, згідно умов ринку і на перспективу її розвитку.

Послідовна реалізація стратегії здійснюється з використанням наступних правил:

- Керівники компанії намагаються не застосовувати програму або проект, які не пов'язані із стратегією організації.

- Керівники намагаються підтримувати і сприяти реалізації тих програм і планів, які відповідають основній стратегії фірми, особливо, якщо вони були розроблені в процесі роботи організації.

- Керівники стежать за тим, щоб основні програми і плани були відбиті в подальших стратегіях розвитку туристичної фірми.

Зміст маркетингового планування турпродукта і схема маркетингового планування туристичного ринку приведені на рис. 1 та.2

Фахівці в області туризму вважають, що не існує єдиної ідеальної моделі управління фірмами, оскільки кожна з них унікальна і повинна шукати свою власну модель. Чинники, які визначають вибір управлінської моделі, включають: характер продукції; характер середовища, в якому діє фірма; розмір фірми.

Об'єктом управління у галузі туризму є колектив, персонал, сукупність організаційно-економічних, правових та моральних і інших стосунків, що

виникають між людьми в процесі виробництва і звернення до туристичного продукту. Наприклад, при розробці і реалізації турпродукту цілеспрямовано взаємодіють працівники не лише сфери туризму, як такого, але і ресторанного господарства, транспорту, культурно-видовищних і інших галузей туристичного бізнесу, як вітчизняних, так і зарубіжних партнерів.

Рис.1 Основні етапи маркетингового планування туристичного продукту

Рис.2 Схема маркетингового планування туристичного продукту

Завдання фірми полягає в досягненні цілей, для вирішення яких вона була створена. Проте під впливом швидкої зміни споживчого попиту науково-технічного прогресу і інших чинників характер цілей і завдань їх досягнення можуть мінятися. Тому система управління має бути гнучкою. Для цього фірмі треба мати в розпорядженні інформацію про внутрішній стан справ та конкурентів, чітко і швидко вирішувати різні питання. Швидка реакція на зміну внутрішніх і зовнішніх умов забезпечується передачею права ухвалення рішень на місце, де здійснюються дії. Гнучкість потрібна і в питаннях стратегії. У разі застарівання продукції, змін технологій, зміни соціальних і правових обмежень фірма повинна швидко і чітко реагувати - удосконалювати номенклатуру, міняти ринки і тому подібне.

Гнучкість стратегії пред'являє великі вимоги до організаційної структури. Виробнича система повинна забезпечувати мінімальний конфлікт між поточним виробництвом і впровадженням нових видів продукції.

Поставлені менеджментом цілі фірми використовують для встановлення стандартів, для оцінки ефективності організації, дають загальний орієнтир для діяльності. Метою може бути або придбання, або збереження певних чинників. Цілі завжди засновані на гіпотезах розвитку в майбутньому, тому їх обґрунтованість залежить від точності цих гіпотез. Чим віддаленіший період розглядається, тим вище невизначеність майбутнього, тим в загальнішій формі повинні ставитися цілі.

Управлінська діяльність у сфері вітчизняного туризму спрямована на досягнення певної організаційної, економічної, соціальної і соціально-економічної мети.

Організаційні цілі обумовлені організацією туристичної діяльності. Економічними цілями можуть бути максимізація прибутку в тривалій перспективі, визначення нових сегментів клієнтури, поліпшення збуту, раціоналізація комплексу послуг і системи їх розподілу в турбізнесі, попередження застарівання деяких продуктів і послуг, зміцнення ринкових позицій по відношенню до конкурентів. Остання мета може бути виражена, наприклад, у вигляді фінансових показників або в цифрах охоплення клієнтури (приміром, 60% іноземної клієнтури, 40% - вітчизняною). В цілому ж для країни мета зміцнення ринкових позицій означає як послідовне збільшення числа туристів, так і пропорційний розвиток інфраструктури туризму.

На основі аналізу діяльності багатьох турфірм можна встановити наступні приватні цілі управління турбізнесом:

- підвищення надійності і рентабельності мережі туристичних транспортних парків;
- поліпшення оснащення туристичних баз;
- підвищення рентабельності функціонування в «мертві сезони»;
- підвищення відсотка зайнятих місць;
- проведення гнучкої політики в різні сезони;
- поліпшення якості і сервісу турпослуг;
- забезпечення оптимального співвідношення між цінами і результатами

діяльності;

- залучення нових клієнтів, надаючи їм різні послуги;
- постійна адаптація пропозицій до змін потреб клієнтів;
- заохочення співпраці між організаціями, що займаються туризмом;
- інтенсивний і дієвий розвиток рекламного бізнесу.

У практиці управлінської діяльності турфірм ми рекомендуємо використати усю сукупність названих цілей, побудувавши для конкретної турфірми відповідну модель. Головною функцією такої моделі буде задоволення потреб людей при раціональному використанні усіх наявних ресурсів і забезпеченні гармонії з довкіллям. Іншими словами йдеться про яскраво виражену організаційно-економічну мету.

Ключовим елементом в управлінні туристичною діяльністю є інформатизація, що є організаційним, організаційно-економічним і науково-технічним процесом розробки і реалізації умов створення, збору, переробки, накопичення, зберігання, пошуку і поширення інформації. Головна мета інформації зводиться до створення необхідної інфраструктури, без якої неможливе ефективне функціонування економічних систем і управління ними. На процес інформатизації певний вплив роблять інформаційні технології, що включають комп'ютерні програми, інтелектуальні експертні системи, розподілені бази даних, засоби телекомунікацій, технології інформаційної безпеки.

У п'ятому розділі – Стратегія розвитку державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі – сформульовано парадигму стратегічних напрямів державної політики розвитку туристичної галузі, обґрунтовано методологічні підходи до формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, розкрито інноваційні аспекти вдосконалення механізму формування державної туристичної політики.

Встановлено, що індустрія туризму – великий самостійний комплекс господарства, що складається з групи галузей і підприємств, функції яких полягають в задоволенні різноманітного попиту на різні види відпочинку і розваг у вільний час. Індустрія туризму робить послуги, які затребуються туристами. Саме індустріальний характер туризму робить туристичні організації ефективними для національної економіки, оскільки завдяки зростанню попиту на туризм:

- зростає місцевий дохід від діяльності туристичних організацій;
- створюються нові робочі місця;
- розвивається соціальна і виробнича інфраструктура в туристичних центрах;
- розвиваються усі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг;
- отримують новий імпульс розвитку народні промисли;
- збільшуються валютні надходження;
- росте рівень життя місцевого населення.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

- туризм в Україні декларативно проголошений, але фактично доки не

визнаний пріоритетною галуззю економіки, що претендує на достатню державну підтримку;

- в Україні практично відсутня система соціального туризму, а можливість широких верств населення користуватися туристичними послугами ускладнена через низьку платоспроможність попиту населення;

- констатується пасивна структура в'їзду-виїзду на користь виїзду туристів, що є потужним джерелом вивезення твердої валюти за кордон;

- відзначається низька питома вага пізнавальних і оздоровчих послуг внутрішнього туризму в загальній структурі туристичних послуг;

- не використовуються повною мірою можливості місткого внутрішнього туристичного ринку і багатих туристичних ресурсів;

- відзначається низький рівень туристичної рухливості населення, будь-яке політичне рішення, що приймається в суспільстві органами управління, також має соціально-регулятивну силу і в цьому сенсі є громадським імпульсом соціальної активності.

Нові технології в туризмі і суміжних областях економіки сприятимуть різкому поштовху в розвитку сфери подорожей. Політична, соціальна і фінансова інтеграція багатьох країн створить оптимальні умови для розвитку і вдосконалення готельної, транспортної, торгової інфраструктури і інших ресурсів туристичного ринку, а також забезпечення безпеки туристів під час подорожей, охорони і дбайливого використання в цілях туризму довкілля не лише в розвинених країнах.

Є підстави стверджувати, що світовий туризм має величезний потенціал і, отже, можна оцінювати перспективи його розвитку на перші десятиліття XXI століття. Соціальні і економічні тенденції в розвинених країнах дозволяють припустити зростання попиту на міжнародний туризм.

Незважаючи на різні чинники стримуючі розвиток туризму у світі (міжнародний тероризм, природні катаклізми на популярних туристичних напрямках) в цілому туристична галузь включаючи і в'їзний і виїзний туризм розвивається досить стабільно.

Збільшення оплачуваної відпустки, зростання особистого доходу, підвищення рівня освіти, прагнення до пізнання іншої культури - важливі чинники, що впливають на розвиток світового туристичного ринку.

Туризм робить позитивний вплив на збереження миру у всьому світі. Підвищення інтересу одного народу до культури іншого веде до взаєморозуміння. Проте багато що ще належить зробити для вдосконалення індустрії туризму. Міжнародний туризм є відносно молодого галуззю у світі.

Також туризм чинить потужний вплив на економіку практично в усіх аспектах фундаментального визначення цієї сфери життя суспільства. З точки зору фундаментальної економіки туризм є економічним комплексом, розвиток якого більшою мірою пояснюється всесвітньо-господарчими процесами і стосунками, ніж іманентними (внутрішніми) причинами. Але туризм також і найважливіший каталізатор економічного зростання багатьох країн, оскільки виступає каналом перерозподілу валового національного продукту між

країнами, яке не супроводжується вивезенням (імпортом) товарів і послуг. Іншими словами, туристи не лише вивозять частину зароблених в інших виробництвах коштів, але і створюють в інших країнах нові робочі місця.

Обґрунтування цілей державної туристичної політики не може вестися у відриві від аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища - історичного досвіду розвитку туризму, наявної моделі його регулювання, оцінки наявного туристичного потенціалу.

Аналіз і прогноз туристичного потенціалу можуть проводитися за наступним колом показників :

- географічне положення і природно-кліматичні умови;
- демографічні характеристики населення: рівень урбанізації території, середній вік населення – як показують дослідження, основними споживачами послуг туристичної індустрії є міські жителі молодого і середнього віку;
- наявність об'єктів історичної і культурної спадщини, їх стан – що є основою для розвитку культурно-освітнього (пізнавального) туризму;
- наявність рекреаційних зон, заповідників, національних парків, мисливських угідь, лікувально-оздоровчих, туристичних баз і будинків відпочинку, сприяючі формуванню систем лікувально-оздоровчого, рекреаційного, активного (спортивного) туризму;
- наявність обладнаних торгово-виставкових і бізнес-комплексів для проведення міжнародних, міжрегіональних ярмарків, конгресів і тому подібне;
- рівень розвитку технологічного виробничого комплексу, що забезпечує розвиток ділового туризму;
- умови розташування об'єктів розміщення туристів : чи знаходяться вони на оптимально доступній відстані від привабливих культурних і природних об'єктів;
- рівень розвитку інфраструктури культурних і освітніх установ, які можуть виконувати функції підготовки кадрів у сфері туризму і забезпечувати наповнення і обслуговування туристичних освітніх і екскурсійних програм;
- загальний рівень розвитку комунальної інфраструктури;
- рівень розвитку рекламно-поліграфічного виробництва, інтернет-центрів, що забезпечують підтримку інформаційно-презентаційного туризму;
- рівень підтримки і просування ідеї розвитку туризму з боку регіональних адміністрацій (наявність розроблених концепцій і програм розвитку туризму з урахуванням питань їх матеріально-технічного забезпечення, законів про туризм і тому подібне).

З метою систематизації туристичних ресурсів країни потрібне удосконалення і ведення Державного Кадастру туристичних ресурсів, на рівні регіонів доцільно розробити і вести реєстр туристичних ресурсів, що мають регіональне значення.

Аналіз і прогноз чинників зовнішнього середовища є оцінкою стану і перспектив розвитку найважливіших, з точки зору туристичної діяльності, чинників оточення, на яке держава не може робити прямого впливу своєю туристичною політикою.

Рис.3. Процес формування державної політики на основі стратегічного планування розвитку туризму.

Аналіз зовнішнього середовища дозволяє своєчасно спрогнозувати появу потенційних загроз і нових можливостей і розробити адекватний план дій з досягнення поставлених цілей. При аналізі зовнішнього середовища необхідно проводити роздільний аналіз чинників для внутрішнього, в'їзного і виїзного туризму, причому на державному рівні для в'їзного і виїзного туризму слід дезагрегувати аналізовані показники до рівня окремих країн з урахуванням інтенсивності туристичних потоків.

Механізмами просування України як туристичного напрямку на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках являються наступні види діяльності, що реалізуються державою і орієнтовані як на споживачів, так і на туристичну індустрію. До них слід віднести:

- участь в найбільших міжнародних туристичних і інших виставках єдиним українським національним стендом із залученням органів виконавчої влади;

- підтримка і консолідація профільної виставкової діяльності в Україні з метою створення на вітчизняному туристичному ринку однієї з найбільших світових туристичних виставок

- некомерційне рекламне просування зовнішнього туристичного продукту на направляючих зарубіжних ринках і внутрішнього з метою збільшення в'їзного і внутрішнього туристичного потоку і створення сприятливого іміджу України;

- підготовка некомерційної рекламно-інформаційної друкарської і іншої продукції для поширення її на найбільших міжнародних туристичних виставках через закордонні представництва;

- поширення інформації про Україну як про привабливий туристичний напрям в глобальній мережі Інтернет;

- проведення інших акцій, наприклад, інформаційна підтримка фестивалів і подієвих заходів, що проводяться в країні, презентації нових туристичних напрямів за кордоном, організація інфо - турів для зарубіжних і вітчизняних ЗМІ, проведення великих міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів і інших заходів на базі двосторонньої і багатосторонньої міжнародної співпраці, а також співпраці з найбільшими міжурядовими організаціями.

Досвід реалізації державних рекламно-інформаційних стратегій вказує на необхідність диверсифікації туристичного продукту: разом з традиційною туристичною пропозицією слід забезпечити показ нових туристичних продуктів, поширення ширшої інформації про національні традиції, промисли і ремесла, нові музеї і експозиції, подієві заходи і туристичні послуги.

Усе це вимагає розробки довгострокової інформаційної кампанії, спрямованої на формування позитивного образу країни в цілях сприяння розвитку в'їзного і внутрішнього туризму.

Напрямами наших досліджень стали:

- вдосконалення організації і управління у сфері туризму;

- організаційно-економічне забезпечення стандартів на туристичні послуги;

- механізм підвищення ефективності і якості туристичних послуг і інші.

В ході дослідження розроблені теоретичні і методичні положення з застосування інновацій в державному регулюванні туристичної галузі. Інноваціями в державному регулюванні туристичної галузі запропоновано вважати розроблені і впроваджені в практичну діяльність органів державної влади нововведення, що дозволяють отримати користь у вигляді економічного або соціального ефекту, підвищення ефективності їх роботи і інших позитивних результатів.

Розроблена методика визначення пріоритетних об'єктів регулювання, що дозволяє з позиції досягнення цілей регулювання на основі усебічного комплексного аналізу об'єктів визначати їх пріоритетність і вибирати, виходячи з наявності засобів, оптимальні форми і методи впливу на них в інтересах досягнення поставлених цілей.

Надана класифікація форм і методів державного регулювання. До основних форм державного регулювання автором віднесені правотворчість, підтримка, стимулювання, легалізація, регламентація, координація і інформування. Іншими формами державного регулювання є планування, прогнозування, співпраця і покарання. Основними видами державного регулювання туристичної галузі запропоновано вважати правове, адміністративне, бюджетне, податкове і митне регулювання. Отже, державна політика регулювання розвитку туризму має бути спрямована на реалізацію цілей усього господарства, держави і суспільства в цілому, на забезпечення узгодженості громадських і приватних інтересів. Тому політика в області туризму повинна враховувати цілі соціально-економічної політики, що визначає напрям реформ в країні. Обґрунтування цілей туристичної політики ускладнюється тим, що цілеполягання завжди було вузьким місцем в теорії і практиці вітчизняного планування.

Таким чином, узагальнивши вищевикладене, можна виділити три основні напрями:

1. Дієвий механізм самофінансування, включаючи базовий стандарт доступності соціального туру, фонди розвитку соціального туризму, соціальну туристичну ренту і так далі

2. Механізм самоврядування, координації і партнерства за допомогою міжвідомчих комісій за участю представників туристичної громадськості.

3. Система підготовки фахівців для сфери соціального туризму. Без високого професіоналізму кадрів соціальний туризм неконкурентоздатний.

Аналіз методології державного регулювання механізмів державної політики туристичної галузі в Україні, зумовив можливість розробки методологічних аспектів вдосконалення механізму формування державної політики.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальну наукову проблему, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державної політики

забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні.

Це дозволило сформулювати такі основні теоретичні висновки та практичні рекомендації:

1. Уточнено сутність безпеки туристичної галузі як об'єкта державної політики з урахуванням категорії «інтереси». Серед них виокремлені інтереси туристів, інтереси підприємців, інтереси суспільства, інтереси громадянського суспільства, інтереси держави (загальнодержавні та регіональні). Визначено, що підгрунтя повноцінної реалізації зазначених інтересів становить державно-правовий інститут безпеки туризму. Доведено, що він систематизує інтереси всіх зацікавлених суб'єктів туристичної галузі, адже безпека туризму є станом захищеності інтересів учасників туристичних правовідносин. Зважаючи на це, рекомендовано у вітчизняній правовій базі гарантувати не тільки безпеку туристам, а й іншим зацікавленим суб'єктам, які забезпечують сталий розвиток туристичної галузі загалом чи туристичної індустрії зокрема.

2. Досліджено фактори формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі із застосуванням комплексного підходу. Він дозволив виокремити серед цих факторів системні (прогнозовані та регульовані) і позасистемні (непередбачувані та належним чином нерегульовані). З огляду на це визначено роль регуляторів (суб'єктів цілеспрямованого впливу) у сфері забезпечення безпеки туризму, що передбачає здійснення таких заходів: а) щодо визначення ризиків і загроз; б) щодо протистояння загрозам; в) щодо реагування на виклики та регулювання процесів безпеки туризму. Крім того, конкретизовано особливості реалізації заходів у сфері забезпечення безпеки туризму, що мають різний характер спрямованості, а саме: 1) організаційних; 2) програмно-установчих і політико-правових; 3) правоохоронних; 4) інформаційних; 5) соціально орієнтованих; 6) екологічних; 7) наукових та освітніх.

3. Визначено методологічну парадигму державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі з використанням організаційно-структурного, організаційно-функціонального, інституційного та системного підходів, що дозволили, по-перше, охарактеризувати та співвіднести категорії вищого порядку «механізми державного управління» і «механізми державної політики (управління, регулювання) у туристичній галузі». По-друге, здійснити системну концептуалізацію механізмів державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі, виокремивши серед них правові, адміністративні, організаційні, економічні й екологічні. А по-третє, типологізувати концепції та змінні параметрів безпеки туризму, серед яких визначено такі: 1) концепції, що стосуються природи інцидентів безпеки, пов'язаних із туризмом та кризовими явищами в цій сфері; 2) концепції щодо впливу інцидентів та криз безпеки на індустрію туризму, туристів, державу, її систему влади та громади; 3) концепції, що визначають коротко-, середньо- та довгострокові реакції всіх зацікавлених сторін у галузі туризму щодо існуючих та потенційних інцидентів і криз безпеки туризму.

4. Систематизовано зарубіжні моделі державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі, що передбачають вплив органу державної влади на

туристичну галузь від найбільш масштабного до найменшого. З'ясовано, що відповідно до перших трьох моделей безпекова функція для центральних органів управління у галузі туризму відноситься до основних. Згідно з четвертою моделлю відсутнє пряме державне регулювання туристичної галузі. Визначено, що в Україні неодноразово обиралася третя модель, що впроваджена й наразі, відповідно до якої функціонує Державне агентство розвитку туризму, діяльність якого спрямовується та координується. Виявлено, що Республіка Польща, як один з регіональних лідерів Центральної та Східної Європи в соціально-економічному та безпековому розвитку, напрацювала позитивну практику функціонування й співпраці державних, наукових та інших публічних інституцій у туристичній сфері. Акцентовано, що в Україні відсутня подібна практика системної взаємодії публічних інституцій. На цій підставі наполягається на важливості врахування позитивного закордонного досвіду на вітчизняних теренах у туристичній галузі та відновлення діяльності Наукового центру розвитку туризму в Україні. З цією метою обґрунтовано вдосконалення правового й організаційного механізмів державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі в Україні. Власне, із урахуванням проведеної типологізації запропоновано концепцію коротко-, середньо- та довгострокових реакцій зацікавлених сторін туризму щодо існуючих та потенційних інцидентів і криз безпеки туризму.

5. Визначено сучасний стан та результативність державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі України в сучасних умовах. Так, згідно з останньою версією «Індексу про конкурентоздатність подорожей та туризму» (ТТСІ), яку опубліковано у 2019 р., Україна мала найшвидший темп зростання у субрегіоні, піднявшись на 10 позицій, зайнявши 78-е місце у світі, отримавши 3,7 бали із 7. Зокрема, Україна значно покращила ділове середовище (зі 124 на 103 місце), безпеку (зі 127 на 107 місце), міжнародну відкритість (зі 78 на 55 місце) та загальну інфраструктуру (зі 79 на 73 місце). Позитивним моментом розвитку українського туризму в розрізі компонентів вищенаведеного рейтингу є цінова конкурентоспроможність, ринок рекреаційних та оздоровчих послуг, людські ресурси, а також ринок праці. Найпроблемнішими сферами є забезпечення безпеки та захисту, екологічна стійкість, захист природних ресурсів, застаріла та нерозвинена транспортна інфраструктура, недостатня кількість ліжок для розміщення туристів відносно площі країни (середньоєвропейський показник становить 9,2 ліжка / м² проти 1,6 ліжка / кв. м² – в Україні). Отже, Україна відстає від ЄС, і має нижчий рівень розвитку туристичної галузі, ніж в середньому по країнам ЄС. Однак покращення позицій України у 10 сходинок Індексу ТТСІ не має тішити, адже якщо порівняти 78-е місце України у світі за конкурентоспроможністю туристичного бізнесу (2019 р.) з показниками інших років, то слід зазначити, що прогрес в цілому мінімальний, а результативність державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі залишається достатньо низькою (наприклад, Україна в зазначеному рейтингу у 2013 р. посідала 76-е місце зі 140 країн світу, у 2011 р. – 85-е, а у 2017 р. – 88-е). Враховуючи російську військову агресію, стратегічна мета Державного

агентства розвитку туризму України – посісти 45-е місце в The Travel & Tourism Competitiveness Index (ТТСІ), на жаль, поки що є недосяжною для нашої держави.

6. Охарактеризовано проблеми та суперечності державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі України в сучасних умовах, які тісно пов'язані з недостатністю трансформаційних зрушень в зазначеній галузі та з недосконалим державним регуляторним середовищем, яке є досить обмежувальним і характеризується: відсутністю необхідних статистичних даних, тобто система ведення статистики туристичної галузі потребує методичної реструктуризації та удосконалення; більшість суб'єктів туристичної діяльності працюють нелегально, а значна кількість несертифікованих готелів і підприємств, які реалізують туристичні послуги, не мають туроператорської ліцензії; застарілою нормативно-правовою базою функціонування туристичної галузі; туристична інфраструктура відсутня або не відповідає базовим вимогам, тобто є нерозвиненою (особливо мережі аеропортів та повітряних сполучень, база для санаторно-курортного відпочинку та лікування тощо); відсутністю ефективної державної підтримки та промоції туристичних дестинацій і продуктів на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях; невизначеністю державної маркетингової стратегії просування туристичної галузі та бюджету її реалізації з метою покращення сприйняття України у світі, як конкурентної туристичної країни; відсутністю на державному рівні стратегічного підходу до фінансування потреб розвитку туристичної галузі на основі державно-приватного партнерства; неефективністю системи освіти та підготовки кваліфікованих кадрів для туристичної галузі у закладах вищої освіти, яка не відповідає реаліям сьогодення та потребам туристичного бізнесу. Зазначені проблеми та суперечності державної політики стримують безпековий розвиток туристичної галузі та інтеграцію України у європейський та глобальний туристичний простір.

7. Виокремлено основні аспекти маркетингового планування при формуванні державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі. Обґрунтовано, що соціально-економічна природа туризму пов'язана з особливим принципом прямої і зворотної трансформації. Економічний розвиток туризму сприяє через податки поповненню прибуткової частини бюджету, що стимулює, у свою чергу, через реалізацію соціальних програм - підвищення рівня і якості життя і платоспроможного попиту населення. При цьому, одночасно з економічною функцією, повинна реалізуватися в аналогічній пропорції соціальна функція туризму, спрямована на фізичне і духовне оздоровлення нації, у тому числі підвищення якості людських ресурсів. Це, у свою чергу, трансформується через підвищення продуктивності праці і збільшення прибуткової частини бюджету в економічну складову. В результаті економічного розвитку туристичною галуззю вирішується ряд важливих соціальних завдань. Туристична сфера стає видатним працедавцем, створюючи нові робочі місця як у власній інфраструктурі, так і в інших галузях національної економіки через мультиплікативний чинник.

8. Обґрунтовано стратегічні напрями державної політики розвитку

туристичної галузі. Розглядаючи роль держави як інвестора, можна виділити два основні підходи до вкладення державних коштів:

– державна участь у фінансуванні інвестиційних проектів в області розвитку туризму спільно з недержавними структурами і не на принципах безвідплатного бюджетного фінансування, а на поворотній основі, коли державні кошти, що вкладаються, окупаються в ті ж терміни і на тій же основі, що і засоби комерційних фірм, що беруть участь в проекті;

– вкладення державних коштів в ті проекти, ефективність яких не може бути виміряна категорією «прибутку на кожного учасника», а носить мультиплікативний характер, виходячи за рамки діючих ринкових критеріїв ефективності.

9. На основі структурно-функціонального аналізу сформульовано комплексну систему інноваційних аспектів вдосконалення механізму формування державної політики розвитку туристичної галузі. В ході дослідження розроблені теоретичні і методичні положення по застосуванню інновацій в державній політиці туристичної галузі. Інноваціями державної політики туристичної галузі запропоновано вважати розроблені і впроваджені в практичну діяльність органів державної влади нововведення, що дозволяють отримати користь у вигляді економічного або соціального ефекту, підвищення ефективності їх роботи і інших позитивних результатів.

Основними напрямками розробки і впровадження інновацій в державній політиці туристичної галузі запропоновано вважати:

- організацію, форми і методи державної політики;
- розробку нових і якісне поліпшення апробованих турпродуктів;
- просування турпродуктів на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках.

Запропоновані рекомендації з плануванню інновацій, які включають постановку загальних завдань і завдань кожному учасникові; підготовку раціональних і економічно-обґрунтованих управлінських рішень; координацію діяльності усіх учасників; визначення бази і періоду часу для предметного контролю інноваційного процесу.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії

1. Державна політика забезпечення безпеки туристичної галузі: методологія, теорія, практика: Монографія. НУЦЗУ. 2023. 299 с.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

2. Lola Y., Prokopovich S., Akhmedova O. Influence of the Country's Information Development on Its Tourist Attractiveness. *15th International Conference*

on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Kherson, Ukraine, June 12-15, 2019. Pp. 450-464. URL: http://ceur-ws.org/Vol-2393/paper_394.pdf (Scopus).

Особистий внесок: на основі ТТСТ та ICT проаналізовано і доведено вплив інформаційних технологій на туристичну привабливість країни, який є нерівномірним і залежить від рівня розвитку даних технологій.

3. Yevsuykov O.P., Akhmedova O.O., Sysoieva S.I., Stankevych S.V., Vasiliev A.A., Anichkin Ye.S. Global advertising market of eco-friendly products in developing countries: A review of the current trends and prospects. *Ukrainian Journal of Ecology*, 2020, 10(5), Pp. 136-141, doi: 10.15421/2020_219 8. URL: <https://www.ujecology.com/articles/global-advertising-market-of-ecofriendly-products-in-developing-countries-a-review-of-the-current-trends-and-prospects.pdf> (WoS).

Особистий внесок: визначено ступінь впливу реклами на використання екологічних продуктів у країнах, що розвиваються

4. Ulyanchenko O.V., Borysova O.V., Akhmedova O.O., Sysoieva S.I., Sheludko R.M., Stankevych S.V., Kovalova T.V., Khalmuradov B.D., Kharlamova Yu.Ye. Prospective use of ecological tourism in Ukraine and integrative view of international experience. *Ukrainian Journal of Ecology*, 2020, 10(1), Pp. 49-54, doi: 10.15421/2020_8. URL: <https://www.ujecology.com/articles/prospective-use-of-ecological-tourism-in-ukraine-and-integrative-view-of-international-experience.pdf> (WoS).

Особистий внесок: визначено роль і місце екологічного туризму в сучасній парадигмі сталого розвитку

5. Stryzhak O., Ahmedova O., Aldoshyna M. The prospects of the marine and coastal tourism development in Ukraine. *International Conference on Sustainability Science and Management: Advanced Technology in Environmental Research* (CORECT-IJSS 2019). 2020. Vol. 153. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015303009> (Scopus, WoS).

Особистий внесок: проаналізовано негативний вплив на розвиток морського і прибережного туризму України анексії Криму російською федерацією та запропоновано варіанти вирішення проблеми в умовах, що склалися

6. Stryzhak O., Ahmedova O., Sushchenko O., Pokolodna M. Industrial Property Management: Sectorial Aspect. *II International Conference Essays of Mining Science and Practice*. 2020. Vol. 168. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016800038> (Scopus, WoS).

Особистий внесок: запропоновано використання методу структурного аналізу та проектування для забезпечення організації процесу управління об'єктами промислової власності.

7. Pomaza-Ponomarenko A., Nazarov O., Udyanskyi M., Moroz S., Khmyrov I., Akhmedova O. Methodical approaches to state policy forecasting of sustainable development of Ukraine's regions. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1(36). Pp. 171-178. (WoS).

Особистий внесок: обґрунтовано необхідність прогнозування туристичного напрямку сталого розвитку регіонів України.

8. Sushchenko O., Akhmedova O., Stryzhak O. The use of interactive training technologies in teaching academic disciplines for students of tourism specialities. *Access to science, business, innovation in digital economy*, ACCESS Press. 2021. № 2 (1). Pp. 28-39. URL: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.1(3)). (WoS).

Особистий внесок: обґрунтовано і запропоновано використання методів інтерактивних навчальних технологій для студентів спеціальності «Туризм»

9. Stryzhak O., Akhmedova O., Leonenko N., Lopatchenko I., Hrabar N. Transformation of human capital strategies in the tourism industry under the influence of Economy 4.0. *Problems and Perspectives in Management*, Volume 19, Issue 2, 2021. pp. 145-156. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(2\).2021.12](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(2).2021.12). URL: <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/problems-and-perspectives-in-management/issue-380/transformation-of-human-capital-strategies-in-the-tourism-industry-under-the-influence-of-economy-4-0> (Scopus).

Особистий внесок: сформульовано ключові елементи стратегій розвитку людського капіталу в туристичному секторі для кожної групи країн, згрупованих відповідно до завдань дослідження.

10. Yevsuykov O.P., Shvydka T.I., Streltsov V.Yu., Akhmedova O.O., S.V. Stankevych, Cheprasov K.V. Financing environmental protection projects in Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*, 2021, 11(1), 186-190, DOI: 10.15421/2021_29. URL: <https://www.ujecology.com/articles/financing-environmental-protection-projects-in-ukraine.pdf> (WoS).

Особистий внесок: обґрунтовано необхідність розробки екологічних проектів в Україні та визначено джерела їх фінансування.

Статті у фахових вітчизняних виданнях

11. Ахмедова О.О., Шведун В.А. Державне регулювання економічного потенціалу українських Карпат щодо розвитку туристичних та рекреаційних послуг. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2018. Вип. 1 (8). С. 212-219.

Особистий внесок: проаналізовано систему державного регулювання у сфері туристичних і рекреаційних послуг.

12. Ахмедова О.О., Стрижак О.О. Державноуправлінські аспекти формування професійних компетентностей спеціалістів сфери туризму. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2019. Вип. 1 (10). С. 241-251.

Особистий внесок: визначено фактори, що впливають на професійні компетентності спеціалістів сфери туризму.

13. Ахмедова О.О., Стрижак О.О. Державне регулювання розвитку морського та прибережного туризму в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2020.

Вип. 1 (12). С. 180-196.

Особистий внесок: проаналізовано стан та запропоновано перспективи розвитку морського та прибережного туризму в Україні.

14. Ахмедова О.О., Аведян Л.Й., Зілінська А.С. Інноваційні трансформації публічного управління для якості освітніх послуг. *Наукові перспективи: журнал*. 2021. № 9 (15). С. 12-20, URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-12-20](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-12-20)

Особистий внесок: на основі всебічного аналізу визначено роль та місце інновацій у системі публічного управління для забезпечення якості освітніх послуг.

15. Ахмедова О.О. Use of the mechanism of cultural and educational support of innovative transformations of public governance. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 116-120. DOI: 10.32702/23066814.2021.20.116.

16. Ахмедова О.О. Methodology of public policy mechanisms formation in the field of the tourism industry security. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2022. Вип. 1 (16). С. 3-9.

17. Ахмедова О.О. The state's role in providing health care personnel of Ukraine towards European integration. *Публічне адміністрування та національна безпека*. № 7 (29), 2022, DOI: 10.25313/2617-572X-2022-7-8347. С. 20-23.

18. Ахмедова О.О. Шляхи забезпечення безпеки туристичної галузі на регіональному рівні. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022. № 2 (76) С. 19-24.

19. Ахмедова О.О. Теоретичні та прикладні засади державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі (вітчизняний та закордонний досвід). *Публічне урядування*. 2022. № 2 (30), С. 10-15. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-2\(30\)-1](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-2(30)-1)

20. Ахмедова О.О. Загальнотеоретичні засади реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33 (72), № 2. С. 144-148. URL: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/24>

21. Ахмедова О.О. Збереження туристичної культурної спадщини України: державно-управлінський аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. С. 26-31. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.4>

22. Ахмедова О.О. A Scientific theoretical and practical approach to determining security of the tourist industry as an object of public administration // *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. Вип. 1(18). 2023. С. 3- 10.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Akhmedova O.O. Problems of managing workforce in the hospitality and

tourism industries. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика – матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків.* 29-30.03.2018 р. Харків: Видавництво «НТМТ». С. 191-194. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19400/1/Akhmedova_2018.pdf

24. Ахмедова О.О., Шведун В.А. Стратегічні пріоритети та механізми державного управління в туристичній індустрії України. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Харків.* 19–20.04.2018 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2018. С. 163-165. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/19401>.

Особистий внесок: проаналізовано пріоритети розвитку туристичної галузі України, визначено стратегічні напрямки впливу на дану сферу з боку органів державної влади.

25. Ахмедова О.О. Напрямки удосконалення регіонального розвитку туризму. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції.* м. Маріуполь. 04-05.10.2018 р., URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/20835>.

26. Ахмедова О.О., Шведун В.А. Туристична сфера України: підходи до вдосконалення державного управління. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції.* м. Харків. 17-18.05.2019 р. / за заг. ред. В.П. Садкового. Харків: Вид-во НУЦЗУ. С. 277-278. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21715>.

Особистий внесок: визначено проблемні місця державного управління у туристичній галузі та окреслено точки зростання.

27. Брусільцева Г.М., Ахмедова О.О. Проблеми та перспективи розвитку галузі туризму на умовах державно-приватного партнерства. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції.* 30–31.05.2019 р. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 13-15. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21722>.

Особистий внесок: обґрунтовано доцільність використання ДПП в розвитку туристичної галузі України.

28. Сущенко О.А., Брусільцева Г.М., Ахмедова О.О. Транспортне забезпечення як складова розвитку туристичної галузі України. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустриальні центри та корпоративна логістика: збірник тез доповідей 15-ої науково-практичної міжнародної конференції.* м. Харків. 06–08.06.2019 р., С. 95-96. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21718>.

Особистий внесок: проаналізовано роль транспортного забезпечення як невід'ємної частини туристичного обслуговування.

29. Akhmedova O.O. Features of the railway catering in touris. *Традиції та інновації харчування туристів: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених.* м. Харків.

10.10.2019 р./ редкол. : О.І. Черевко [та ін.]. Харків : ХДУХТ, 2019. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. Назва з тит. екрана. ISBN 978-966-405-490-1. С. 108-110.

30. Brusiltseva H., Akhmedova O. Transport Service as a Component of the Tourism Industry Development of Ukraine. *SHS Web Conf. Volume 67, 2019. 15th Scientific and Practical International Conference "International Transport Infrastructure, Industrial Centers and Corporate Logistics"* (NTI-UkrSURT 15 October 2019) DOI <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196702001CNKI>, DOAJ, EBSCO.

Особистий внесок: обґрунтовано сутність і роль транспортного забезпечення у системі цілісного туристичного обслуговування.

31. Ахмедова О.О., Турецька Е.М. Психологічні фактори лояльності споживачів до бренда. *Становлення та розвиток маркетингу в Україні: від теорії до практики: збірник тез доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції*. м. Умань. 25.10.2021 р. Умань: УНУС, 2021. С. 46-49. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14498/1/Матеріали%20конференції%20УНУС%2025.10.2021.pdf>.

Особистий внесок: визначено головні психологічні фактори, що впливають на формування лояльності споживачів до бренду.

32. Akhmedova O., Herasymenko O. The effectiveness of advertising methods in tourism used at modern enterprises. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 25.02.2022 р. Вінниця: ВНТУ*. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2022/paper/view/14664>.

Особистий внесок: проаналізовано особливості рекламування у туристичній сфері.

33. Ахмедова О.О. Фактори формування та реалізації державної політики у сфері безпеки туристичної галузі. *Публічне управління: освіта, наука, практика: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. м. Харків. 18.03.2022 р. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2022. С. 26-28. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15347/1/Збірник%20тез%202022.pdf>.

34. Ахмедова О., Рибянська С. Релевантність створення кампаній за брендовими запитами для просування компанії у пошуку GOOGLE. *Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції: збірник тез доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів*. м. Харків, 28.04.2022 року. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 230-237. URL: <http://kbi.karazin.ua/wp-content/uploads/2022/06/Збірник-Наукові-дослідження-молоді.pdf>.

Особистий внесок: визначено особливості просування бренду за брендовими запитами у пошуковій системі Google.

35. Ахмедова О.О. Формування механізмів державної політики у сфері безпеки туристичної галузі. *Держава ххі століття: погляд молоді: збірник тез*

доповідей Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (присвячена Дню Науки). м. Житомир, 17.05.2022 р. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/369.pdf>.

36. Akhmedova O.O. Ukraine's state policy effectiveness in providing tourism industry security. *Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Харків. 21.02.2023 р. С. 66-68. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17051/1/ZbirnikTurizm.pdf>.

37. Ахмедова О.О. Сучасні світові тренди в ресторанній індустрії. Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Харків. 21.02.2023 р. С. 116-118, URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17051/1/ZbirnikTurizm.pdf>.

АНОТАЦІЯ

Ахмедова О.О. Державна політика у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2023.

У дисертації досліджено фактори формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі із застосуванням комплексного підходу. Він дозволив стверджувати про виокремлення інтеграційного критерію групування чинників формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі. Цей критерій дав змогу визначити системні та позасистемні фактори державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі. Доведено, що найбільш загрозливими є позасистемні фактори, оскільки вони відзначаються складністю й тривалістю їхнього прогнозування, а також реагування на них з метою приведення до стану врегульованих. Акцентовано, що забезпечити останнє можуть відповідні регулятори (суб'єкти цілеспрямованого впливу), які реалізують заходи організаційного, програмно-установчого, політико-правового, правоохоронного, інформаційного, соціального, екологічного, наукового й освітнього характеру.

Дістало подальшого розвитку визначення сутності безпеки туристичної галузі як об'єкта державної політики, що вимагає законодавчого оформлення в межах державно-правового інституту безпеки туризму. Уточнено структуру зазначеного інституту крізь призму категорії «інтереси». Це зроблено з огляду на положення фундаментальної науки щодо характеристики системи безпеки крізь призму національних інтересів. Серед інтересів у сфері безпеки туризму виокремлено інтереси туристів, підприємців, суспільства, громадянського суспільства та держави.

Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалася сучасна наукова методологія, заснована на принципах: сходження від абстрактного до

конкретного, єдності початку дослідження й початку розвитку об'єкта, збігу логічного й історичного, збіжності законів розвитку об'єкта й законів його пізнання тощо. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину.

Автором використано низку наукових методів, зокрема: соціологічний метод, що застосовувався для більш точного виміру й оцінювання процесів формування та взаємного впливу державної політики забезпечення безпеки у туристичній галузі України; гіпотетико-дедуктивний метод, який став необхідним моментом формування методології дисертаційного дослідження і дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження.

Дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливості висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз – виділення елементів системи державної політики забезпечення безпеки в туристичній галузі України; діалектичний підхід і системний метод, на основі яких в загальному механізмі впровадження державної політики у туристичній галузі, обґрунтовано та розкрито сутнісні особливості, які впливають на процес модернізації зазначеної галузі; ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів і механізмів державної політики забезпечення безпеки в туристичній галузі; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод – визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль механізмів державної політики забезпечення безпеки в туристичній галузі України, уточнити її функції, оцінити результати управлінського впливу.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали нормативно-правові документи органів державної влади в Україні, міжнародні документи, що стосуються туристичної галузі, матеріали Державної служби статистики України, й інших органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, державна політика у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі, механізми державної політики, концепція, стратегія, оцінювання, органи публічної влади.

SUMMARY

Akhmedova O.O. State policy in the field of ensuring the tourism industry security. – Qualifying scientific paper, as the manuscript.

Thesis for the scientific degree of a Doctor of Science in Public Administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The methodological paradigm of the state policy in the sphere of ensuring the tourism industry security from the standpoint of the subject-object relations development has been defined for the first time. Within this paradigm, the concept of mechanisms of the state policy in the field of ensuring the tourism industry security as a set of static elements (principles, goals, objectives, functions, etc.) and dynamic elements (subjects, methods, forms, etc.) has been substantiated. It has been emphasised that the implementation of the proposed mechanisms takes place within the framework of relevant concepts, strategies, plans and programmes. In this context, a systematic conceptualisation of approaches to the implementation of effective public administration measures in this area has been carried out. These approaches allow determining the nature of security incidents related to tourism and crisis phenomena in this area, as well as short-, medium- and long-term response measures to such incidents and crises. In addition, a grouping of tourism security variables has been presented.

It has been substantiated that in order to increase the efficiency and effectiveness of the state policy in the field of ensuring Ukraine's tourism industry security, the existing legislative and regulatory framework needs to be radically improved by conducting a systematic audit, a comprehensive analysis of its compliance with international obligations and recommendations with a view to developing an action plan for introducing appropriate amendments to legislation and legislative consolidation of mechanisms, instruments and sources of the tourism industry financing. To do this, it is necessary to develop and approve the Strategy for the Tourism Industry Development until 2035 at the state level, while coordinating and approving the relevant strategies at the national, regional, local and entity level. It is also necessary to ensure regular monitoring (based on the collection of a wide range of statistics) of the implementation of the Strategy for the Tourism Industry Development until 2035 and introduce annual reporting on the effectiveness of its implementation.

It has been proved that further improvement of the effectiveness and efficiency of the state policy in the field of ensuring the tourism industry security requires appropriate international cooperation of our country with all stakeholders in this area through scientific and expert research on Ukraine's positioning abroad, ensuring interaction with diplomatic missions and institutions in the target tourism markets. Therefore, it is advisable to analyze and ensure effective interaction between Ukraine and diplomatic missions, diasporas and business representations in the target markets on the basis of public-private partnerships to promote Ukrainian tourism products through visa liberalization with the target tourist countries.

A contemporary scientific methodology based on the principles of: ascent from the abstract to the concrete, unity of the beginning of the study and the beginning of the object's development, coincidence of the logical and historical, convergence of the laws of the object's development and the laws of its cognition, etc. have been used to achieve the aims and objectives of the study. The research methodology was based on

the systematic approach the methodological specificity of which is determined by the research focusing on the disclosure of integrity of the object and the mechanisms that ensure it, on the identification of various types of relations of a complex object and their consolidation into a single theoretical picture.

The information base of the thesis research consists of the regulatory and legal documents of public authorities in Ukraine, international documents related to the tourism sector, materials of the State Statistics Service of Ukraine and other public authorities, local self-government, non-governmental organisations, scientific works of foreign and domestic scholars.

Keywords: public management and administration, state policy in the field of ensuring the tourism industry security, mechanisms of state policy, concept, strategy, evaluation, public authorities.

Підписано до друку 28.10.2023 р.
Формат 60x84 1/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.

